

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит

УДК 338.33:631.11

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.12794991>

Негативний вплив військових дій на економічні показники розвитку галузі тваринництва в Україні: обліково-аналітичний та аудиторський аспект

Людвенко Дмитро Віталійович

доктор економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу економіки регіонального розвитку та прогнозування ННЦ «Інститут аграрної економіки» 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10 <https://orcid.org/0000-0002-7908-5718>

Томілова-Яремчук Надія Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Білоцерківського національного аграрного університету 09117, Київська обл. м. Біла Церква, пл. Соборна, 8/1 <https://orcid.org/0000-0001-6409-7487>

Хомовий Сергій Михайлович

економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Білоцерківського національного аграрного університету 09117, Київська обл., м. Біла Церква, пл. Соборна, 8/1 <https://orcid.org/0000-0001-7483-7426>

Крупа Наталія Миколаївна

кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри садово-паркового господарства Білоцерківського національного аграрного університету 09117, Київська обл., м. Біла Церква, пл. Соборна, 8/1 <https://orcid.org/0000-0002-5299-3580>

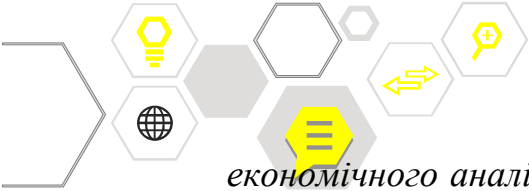
Камінецька Оксана Валеріївна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри геодезії та землеустрою Білоцерківського національного аграрного університету 09117, Київська обл., м. Біла Церква, пл. Соборна, 8/1 <https://orcid.org/0000-0002-1576-6477>

Прийнято: 19.07.2024 | Опубліковано: 29.07.2024

***Анотація.** Економічні процеси, що відбувалися в аграрному секторі української економіки за більше ніж 30 років незалежності, значною мірою вплинули на внутрішньогалузеву структуру та масштаби виробництва в сільськогосподарських підприємствах. На фоні змін в тенденціях досягнення максимальної ефективності, викривлення взаємодії між продуктивними та ресурсними ринками, занепад галузі тваринництва як важливої складової сільського господарства, домогосподарства виявилися нездатними забезпечити стабільність високої якості продукції, тоді як матеріальна база аграрних підприємств руйнувалась. Сільськогосподарські підприємства відіграють важливу роль в житті кожного українця не тільки як об'єкт досягнення європейської цілі, а ще забезпеченням продуктами продовольства та бізнес-спрямуванням. Умови господарюванням нині призвели до багатьох викликів, таких як фінансові збитки, втрати врожаю, зміна логістики, конкуренція, нові потреби споживачів, умови праці та інші. Усе це ускладнює інтеграційний процес та разом із цим на рівні підприємства актуалізує потребу в отриманні своєчасній та всебічній обліково-аналітичній інформації як для управлінців так і для потенційних іноземних покупців та інвесторів.*

Аграрний сектор економіки України є провідною галуззю на етапі вступу держави до ЄС. Інтеграційний процес переходу національних стандартів до європейських є довготривалим та стосується багатьох перепон, в числі яких постає питання гармонізації звітності та обліку; узгодженість бухгалтерського обліку з системою контролю та

економічного аналізу, що має безпосередній вплив на управлінську діяльність сільського господарства. Оперативне, результативне і гнучке регулювання до вирішення поставлених завдань в сучасних умовах господарювання потребує доповнення новими обліково-аналітичними та аудиторськими механізмами.

Запропоноване дослідження важливе для розуміння проблем, що виникають внаслідок війни та окупації, а також для висвітлення шляхів подолання цих викликів у тваринництві, де основним завданням пошуку є визначення заходів по відновленню галузі. Для досягнення цієї мети було проведено аналіз сучасного стану та ідентифіковано основні проблеми, що перешкоджають розвитку зазначеного сектору сільського господарства.

Незважаючи на активні бойові дії, закладені темпи приросту виробництва продукції тваринництва, залишають надію на відновлення галузі. Припинення війни на території нашої держави та світова допомога повинно позитивно вплинути на вихід галузі тваринництва з затяжної кризи. Її подолання змусить шукати нові способи роботи, переорієнтувати свою діяльність, змінювати стратегії маркетингу та взаємодіяти зі споживачами. Не остання місце буде відігравати уряд України у надання підтримки, щоб забезпечити стабільність і відновлення галузі. Також вихід з кризи буде залежати: від конкретних умов кожного регіону, зміни у споживчому попиті, проблем з ланцюгом постачання сировини та обладнання тощо.

Ключові слова: *тваринництво, обліково-аналітична інформація, управлінська діяльність, відновлення, аудиторські механізми*

The negative impact of military operations on the economic indicators of the livestock industry in Ukraine: accounting, analytical and audit aspect

Dmytro Liudvenko

Doctor of Economic Sciences, Docent, Senior Research Officer of Department of Economics of Regional Development and forecasting of the NSC «Institute of Agrarian Economics» 03127, Kyiv, str. Defense Heroes, 10 <https://orcid.org/0000-0002-7908-5718>

Nadiia Tomilova-Yaremchuk

PhD (Economics), Docent, Associate Professor of Department of Accounting and taxation Bila Tserkva National Agrarian University 09117, Kyiv region, Bila Tserkva, square Soborna, 8/1 <https://orcid.org/0000-0001-6409-7487>

Serhiy Khomovyi

PhD (Economics), Docent, Associate Professor of Department of Accounting and taxation Bila Tserkva National Agrarian University 09117, Kyiv region, Bila Tserkva, square Soborna, 8/1 <https://orcid.org/0000-0001-7483-7426>

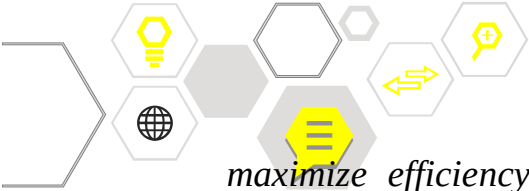
Nataliia Krupa

PhD (Biological), Docent, Associate Professor of Department of Gardening and Park Management 09117, Kyiv region, Bila Tserkva, square Soborna, 8/1 <https://orcid.org/0000-0002-5299-3580>

Oksana Kaminetska

PhD (Economics), Docent, Associate Professor of Department of Geodesy and Land Management 09117, Kyiv region, Bila Tserkva, square Soborna, 8/1 <https://orcid.org/0000-0002-1576-6477>

Abstract. *The economic processes that have taken place in the agricultural sector of the Ukrainian economy over more than 30 years of independence have significantly affected the intra-sectoral structure and scale of production in agricultural enterprises. Against the backdrop of changes in the tendencies to*

maximize efficiency, distortions in the interaction between product and input markets, and the decline of the livestock industry as an important component of agriculture, households were unable to ensure the stability of high quality products, while the material base of agricultural enterprises was being destroyed. Agricultural enterprises play an important role in the life of every Ukrainian, not only as an object of achieving the European goal, but also as a source of food and business. The current business environment has led to many challenges, such as financial losses, crop losses, changes in logistics, competition, new consumer needs, labor conditions, and others. All of this complicates the integration process and, at the same time, at the enterprise level, actualizes the need for timely and comprehensive accounting and analytical information for both managers and potential foreign buyers and investors.

The agricultural sector of Ukraine's economy is a leading industry at the stage of the country's accession to the EU. The integration process of transitioning national standards to European ones is a long-term one and involves many obstacles, including the harmonization of reporting and accounting; coherence of accounting with the system of control and economic analysis, which has a direct impact on the management of agriculture. Prompt, effective and flexible regulation to solve the tasks in modern economic conditions requires supplementation with new accounting, analytical and audit mechanisms.

The proposed study is important for understanding the problems arising from the war and occupation, as well as for highlighting ways to overcome these challenges in livestock production, where the main task of the search is to identify measures to restore the industry. To achieve this goal, the current situation was analyzed and the main problems that impede the development of this agricultural sector were identified.

Despite the active hostilities, the planned growth rates of livestock production give hope for the industry's recovery. The end of the war on the territory of our country and global assistance should have a positive impact on the livestock sector's recovery from the protracted crisis. Overcoming the crisis will

force the industry to look for new ways of working, reorient its activities, change marketing strategies and interact with consumers. The Ukrainian government will play an important role in providing support to ensure the stability and recovery of the industry. Also, the way out of the crisis will depend on the specific conditions of each region, changes in consumer demand, problems with the supply chain of raw materials and equipment, etc.

Keywords: *livestock, accounting and analytical information, management activities, recovery, audit mechanisms*

Постановка проблеми. Відомо, що часом виробництво продукції тваринництва та рослинництва призводить до контамінації навколишнього середовища, що негативно впливає на здоров'я людей та тварин. Сільське господарство вимагає значної кількості води, що спричиняє до виснаження водних ресурсів та забруднення його, насамперед, внаслідок використання пестицидів та інших хімічних речовин, а також засмічення викликані бойовими діями. Часом це викликає зниження якості продукції та погіршує репутацію підприємства, що закінчується втратою ринків збуту, зменшення прибутку, сплати штрафів за порушення екологічних норм та стандартів тощо.

Нестабільний політичний та економічний клімат стає причиною до зменшення інвестицій та збільшення ризиків в аграрному виробництві. Разом з недостатньо фінансовою підтримкою з боку держави, банків та інвесторів, отримаємо відповідний результат – досить стійке скорочення виробництва. Більшість аграрних підприємств мають обмежений доступ до фінансових ресурсів для інвестування в нові, більш ефективні сучасні технології. Особливо це стосується малих та середніх господарств, що досить ускладнює їх можливості до розвитку та модернізації, безпосередньо впливає на їх доходи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні завдання з розгляду формування обліково-аналітичної інформації в

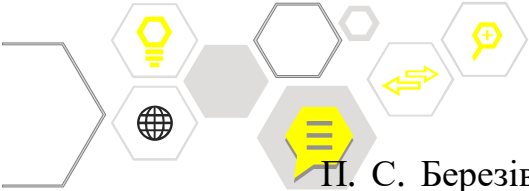
управлінні сільськогосподарських підприємств, разом з нюансами євроінтеграції України, є предметом огляду багатьох відомих вчених-економістів, таких як: Ф.Ф. Бутинця, І. Є. Павлік; М.Ф. Кропивко; Ю. О. Лупенко; О. М. Бородіна; П. І. Гайдучий; О. В. Захарчук; Т. О. Зінчук; С. М. Кваша; І. Г. Кириленко; П. Т. Саблук; Н. М. Ткаченко; М. Я. Дем'яненко та інші.

Тваринництво під час трансформаційного періоду лишалося тим галузевим напрямом спеціалізації аграрних підприємств, який дозволяв і дозволяє підтримувати достатній рівень фінансово-економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, які мають таку спеціалізацію у своїй виробничій структурі. Натомість, в галузі нині формується близько 25%, а в деякі періоди формувалося й до 50% валової продукції сільськогосподарського виробництва [10].

Вирішення продовольчої проблеми в Україні найбільше залежить від ефективності функціонування м'ясо продуктового підкомплексу, який є важливою частиною АПК і певною мірою визначає рівень забезпечення населення м'ясом, експортний потенціал, а також соціально-економічну ситуацію в країні. Його сутність полягає у взаємозв'язаному та збалансованому функціонуванні сукупності різних галузей складної інтеграційної системи «виробництво м'яса – переробка – реалізація м'ясної продукції» і забезпечує потреби населення в м'ясі та продуктах його переробки [7].

На думку В. Я. Месель-Веселяка, м'ясопродуктовий підкомплекс – один зі складових агропромислового комплексу. Основою його формування є галузі тваринництва, що займаються вирощуванням худоби та птиці.

Інші вчені вважають, що м'ясопродуктовий підкомплекс – це неформальне об'єднання сфер вирощування, переробки й реалізації готової продукції в єдиному циклі виробництва сировини, її переробки та доведення до споживачів готової продукції [11, с. 3].

П. С. Березівський переконаний, що м'ясопродуктовий підкомплекс – одна з найважливіших продуктових вертикалей з виробництва і переробки продукції тваринництва [2, с. 118].

Окремі дослідники визначають м'ясопродуктовий комплекс, як систему спеціалізованих галузей, пов'язаних з кормовиробництвом, виробництвом м'яса, його промисловою переробкою, реалізацією кінцевої продукції, виробничою та соціальною інфраструктурою, що обслуговує ці галузі [5, с. 31–32].

Структурна побудова м'ясопродуктової вертикалі має розцінюватись як обов'язкова передумова вирішення найважливіших питань, що торкаються проблем міжгалузевої інтеграції [2, с. 118]. Отже, м'ясопродуктовий підкомплекс – складова частина агропромислового комплексу.

На думку М.К. Пархомця підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції має здійснюватися шляхом концентрації й спеціалізації підприємств, запровадження новітніх, ресурсощадних технологій, підвищення врожайності сільськогосподарських культур й продуктивності тварин, удосконалення економічних відносин у напрямі використання еквівалентних цін на аграрну та кінцеву продукцію АПК, поліпшення її якості, раціонального використання ресурсів [13, с.63].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з цим у публікаціях більшості вчених залишаються недостатньо розкритими питання проведення модернізаційних змін на рівні окремої галузі і підприємства, формування взаємовідносин тваринників з державою, розробки ринкової стратегії розвитку галузі тваринництва і програм визначення напрямів підвищення економічної ефективності виробництва тваринницької продукції у сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення в умовах стабілізації ринкових процесів.

Проте, на етапі інтеграційного формування аграрні підприємства мають ще багато незавершених та нерозглянутих завдань бухгалтерського спрямування, де питання обліково-аналітичного забезпечення

внутрішньогосподарського контролю набуває актуального значення, на що в представленому дослідженні акцентовано особливу увагу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є: ідентифікація основних проблем, що перешкоджають розвитку галузі тваринництва; оцінка сучасного стану тваринництва в Україні на підставі аналізу загальних та регіональних особливостей розвитку галузі через динаміку змін економічних показників; обґрунтування доцільності застосування в сучасних умовах економічного розвитку обліково-аналітичних та управлінських процедур для удосконалення управління виробництвом продукції тваринництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мало хто не погодиться, що важливою галуззю сільського господарства є тваринництво, яке забезпечує населення високобілковими продуктами харчування, а рослинництво органічними добривами та створює на селі робочі місця і додану вартість. Виробництва окремих видів продукції тваринного походження залежать від кількості поголів'я, відповідних видів тварин і птиці та їх продуктивності [20].

Нами було визначено перспективи, темпи приросту для повоєнного відновлення галузі, де за період з 2018 по 2022 рр. відбулися зміни поголів'я тварин і виробництва продукції тваринництва (табл. 1).

Розрахунки демонструють, що у повоєнний період (з 2018 по 2022 рр.) продовжувався спад поголів'я тварин. Аналіз показав, лише позитивний ряд у виробництві м'яса (1,2 %), зокрема м'яса свинини (1 %) та м'яса птиці (2,9 %). Відбулося збільшення продуктивності худоби: зростання середнього річного удою молока на 1,6 % та настриг вовни на 2,4%. Повномасштабне російське вторгнення лише посилило кризу в галузі: поголів'я втратило у 2022 р до 23 %, а виробництво від 10 до 30 %. Позитивні етапи зросту мав лише удій з однієї корови +3,4 %. Припинення військових дій та прискорене нарощування поголів'я з використанням сучасних технологій годівлі та утримання тварин, на нашу думку, допоможе зупинити стрімке падіння галузі.

Таблиця 1

Виробництво продукції тваринництва (усі категорії господарств)

Категорії	Рік				середнє 2018- 2021	Серед- ній темп при- росту	2022	2022 у % до:	
	2018	2019	2020	2021				2021	серед- нього 2018-2021
	Поголів'я (на кінець року), тис. голів								
ВРХ усього	3333	3092	2874	2644	2986	0,926	2312	87,4	77,4
у тому числі:									
корови	1919	1789	1673	1544	1731	0,930	1341	86,9	77,5
ВРХ на відгодівлі	1414	1304	1201	1100	1255	0,920	971	88,2	77,4
Свині	6025	5727	5876	5609	5809	0,976	4945	88,2	85,1
Вівці та кози	1269	1205	1140	1094	1177	0,952	921	84,1	78,2
у т.ч. вівці	699	659	621	607	646	0,954	511	84,1	79,0
Птиця, млн голів	212	220	201	202	209	0,985	179	88,5	85,8
	Виробництво, тис. т								
М'ясо - усього (забійна маса)	2354,9	2492	2478	2438	2441	1,012	2169	88,9	88,8
у тому числі:									
яловичина та телятина	358,9	370	345	310,5	346	0,953	242	78,1	70,0
свинина	702,6	708	697	724,0	708	1,010	641	88,5	90,5
баранина та козлятина	14,3	14	12	12,2	13	0,948	9	73,8	69,4
м'ясо птиці	1258,9	1381	1405	1373,5	1355	1,029	1267	92,2	93,5
Молоко	10064,0	9663	9264	8714	9426	0,953	7660	87,9	81,3
Яйця, млн. штук	16132,0	16678	16167	14071	15762	0,955	11558	82,1	73,3
Вовна, т	1908	1734	1573	1497	1678	0,922	1167	78,0	69,5
	Продуктивність худоби та птиці								
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	4922	4976	5129	5155	5046	1,016	5216	101,2	103,4
Середній річний настриг вовни від однієї вівці, кг	2,7	2,6	2,7	2,9	2,7	1,024	2,5	86,2	91,7

¹у сільськогосподарських підприємствах

Джерело: [18]

Цікавим є також зміна кількості сільськогосподарських тварин за окремими територіями України під час активних бойових дій, яка представлена у табл. 2.

Військове вторгнення РФ на територію нашої держави вплинуло на скорочення кількості сільськогосподарських тварин, а саме в областях, в яких проходили воєнні дії майже в тричі: ВРХ на 33,9 %, в т.ч. корови на 34,7 %, свині на 32,4 %, вівці та кози на 48,8 %, птиця на 33,6 %.

В цілому на рівні країни скорочення склало – ВРХ на 12,5 %, в т.ч. корови на 13,1 %, свині на 11,8 %, вівці та кози на 15,9 %, птиця на 11,4 %.

Таблиця 2

Кількість сільськогосподарських тварин на 1 січня, тис. голів

Область	ВРХ			У т.ч. корови			Свині			Вівці та кози, тис. голів			Птиця, млн голів		
	2022	2023	2023 до 2022, %	2022	2023	2023 до 2022, %	2022	2023	2023 до 2022, %	2022	2023	2023 до 2022, %	2022	2023	2023 до 2022, %
Вінницька	185,6	183,4	98,8	104,8	95,8	91,4	203,0	181,8	89,6	26,7	24,5	91,8	38,1	36,3	95,3
Волинська	102,5	100,8	98,3	69,9	64,2	91,8	237,4	221,3	93,2	18,4	19,3	104,9	7,9	5,9	74,2
Дніпропетровська	87,6	84,8	96,8	49,8	45,6	91,6	296,8	280,0	94,3	44,5	41,1	92,4	20,7	19,7	95,2
Донецька	45,9			23,7		0,0	406,6			34,9			4,1		
Житомирська	153,7	126,4	82,2	92,4	82,2	89,0	117,7	110,3	93,7	21,2	19,2	90,6	7,1	6,7	94,6
Закарпатська	118,2	108,4	91,7	78,1	70,7	90,5	221,3	217,2	98,1	139,0	127,9	92,0	3,5	3,3	95,9
Запорізька	53,9	15,9	29,5	28,6	9,3	32,5	126,6	40,2	31,8	54,8	9,8	17,9	2,6	1,0	39,9
Івано-Франківська	110,2	100,9	91,6	67,4	61,5	91,2	287,5	304,0	105,7	28,3	28,1	99,3	4,0	3,9	96,2
Київська	103,6	102,1	98,6	51,3	49,9	97,3	639,1	623,7	97,6	36,9	36,9	100,0	22,4	20,7	92,3
Кіровоградська	70,1	69,7	99,4	42,7	41,2	96,5	195,9	190,9	97,4	28,3	27,1	95,8	4,5	4,1	91,7
Луганська	33,5	19,6	58,5	16,9	10,7	63,3	40,9	14,6	35,7	19,8	16,3	82,3	0,8	0,5	58,3
Львівська	126,7	109,8	86,7	75,9	65,3	86,0	435,3	475,0	109,1	29,8	29,3	98,3	11,6	10,9	94,3
Миколаївська	66,6	48,9	73,4	43,0	30,0	69,8	67,6	56,0	82,8	41,3	29,3	70,9	2,0	1,3	66,7
Одеська	136,9	132,8	97,0	84,0	82,6	98,3	125,7	132,1	105,1	263,1	255,3	97,0	1,9	1,7	92,6
Полтавська	187,3	182,8	97,6	102,3	98,1	95,9	318,8	259,2	81,3	44,2	43,4	98,2	5,2	5,3	101,3
Рівненська	82,9	81,6	98,4	60,5	60,0	99,2	220,9	222,4	100,7	17,9	19,2	107,3	7,3	7,9	109,1
Сумська	105,1	94,0	89,4	56,7	51,8	91,4	88,5	67,8	76,6	29,9	24,3	81,3	4,6	3,6	76,9
Тернопільська	128,8	133,0	103,3	86,1	88,1	102,3	387,3	368,2	95,1	17,1	20,4	119,3	5,2	4,9	93,1
Харківська	134,2	72,7	54,2	65,1	36,4	55,9	157,1	56,9	36,2	47,3	23,5	49,7	6,3	2,7	42,6
Херсонська	57,3			37,0			52,6			21,1			4,0		
Хмельницька	218,2	219,3	100,5	123,1	121,5	98,7	357,4	366,5	102,5	40,3	40,5	100,5	6,2	7,2	116,1
Черкаська	130,0	126,5	97,3	61,6	59,7	96,9	327,9	309,6	94,4	25,2	22,5	89,3	25,4	24,4	95,9
Чернівецька	69,9	66,1	94,6	46,3	44,2	95,5	107,7	110,4	102,5	42,2	42,1	99,8	3,3	3,5	105,0
Чернігівська	135,3	126,4	93,4	76,8	70,0	91,1	189,2	201,4	106,4	22,1	20,5	92,8	3,4	3,2	93,9
ВСЬОГО	2644	2312	87,5	1544	1341	86,9	5609	4944,9	88,2	1094	920,8	84,1	202	179,1	88,6
області, в яких не проходили воєнні дії	1909	1826	95,7	1145	1081	94,4	3841	3749	97,6	786	760	96,7	152	146	95,9
області, в яких проходили воєнні дії	735	486	66,1	399	261	65,3	1768	1196	67,6	308	161	52,2	50	33	66,4

Джерело:[18]

Однак, розрахунки отримали позитивний ряд в деяких регіонах по збільшенню поголів'я:

- ВРХ – у Тернопільській на 3,3 % та Хмельницькій на 0,5 %;
- корови – у Тернопільській області на 2,3 %;
- свині – у Львівській на 9,1 %, у Чернігівській на 6,4 %, у Івано-Франківській на 5,7 %, у Одеській на 5,1 %, у Хмельницькій та Чернівецькій на 2,5 %, Рівненській на 0,7 %;

• вівці та кози – у Тернопільській на 19,3 %, у Рівненській на 7,3 %, у Волинській на 4,9 % та у Хмельницькій на 0,5 %;

• птиця – у Хмельницькій на 16,1 %, у Рівненській на 9,1 %, у Чернівецькій на 5,0 % та у Полтавській на 1,3 %.

Наразі представлені зміни економічних показників в тваринництві за окремими територіями України за 2021-2022 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Зміна виробництва основних видів продукції тваринництва за окремими територіями України, 2022 до 2021 рр.

	Жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій, тис. т			Виробництво молока, тис. т			Виробництво яєць, млн. шт		
	2021	2022	2022 до 2021, %	2021	2022	2022 до 2021, %	2021	2022	2022 до 2021, %
Вінницька	649,9	655,0	100,8	686,1	630,5	91,9	708,7	602,2	85,0
Волинська	157,4	140,7	89,4	338,0	322,8	95,5	207,1	195,1	94,2
Дніпропетровська	365,9	332,7	90,9	246,0	228,8	93,0	720,7	673,3	93,4
Донецька	119,5	...	...	144,2	...	...	602,1	...	...
Житомирська	80,3	66,5	82,8	487,6	463,5	95,1	718,5	690,6	96,1
Закарпатська	79,7	76,4	95,9	312,5	297,7	95,3	377,4	367,0	97,2
Запорізька	58,4	25,9	44,3	180,6	106,3	58,9	372,5	191,2	51,3
Івано-Франківська	138,5	137,6	99,4	393,3	369,6	94,0	275,8	265,6	96,3
Київська	204,7	184,5	90,1	368,3	319,4	86,7	3323,2	2560,3	77,0
Кіровоградська	71,0	67,4	94,9	269,4	273,8	101,6	468,8	457,4	97,6
Луганська	13,5	9,0	66,7	102,1	75,1	73,6	78,5	47,8	60,9
Львівська	203,5	197,6	97,1	425,3	383,2	90,1	598,8	602,0	100,5
Миколаївська	40,3	33,8	83,9	245,7	191,0	77,7	156,9	117,2	74,7
Одеська	47,1	45,2	96,0	291,4	286,6	98,4	137,4	117,8	85,7
Полтавська	96,4	98,9	102,6	690,7	665,2	96,3	630,4	725,4	115,1
Рівненська	76,7	70,8	92,3	283,1	287,4	101,5	634,2	665,1	104,9
Сумська	56,4	33,7	59,8	354,6	292,6	82,5	349,3	260,6	74,6
Тернопільська	99,2	102,3	103,1	463,0	490,2	105,9	533,0	479,5	90,0
Харківська	104,4	39,7	38,0	427,5	203,0	47,5	481,1	308,3	64,1
Херсонська	52,8	...	...	237,5	...	...	657,7	...	...
Хмельницька	94,4	96,7	102,4	653,8	672,8	102,9	725,4	883,9	121,9
Черкаська	473,6	426,6	90,1	435,9	441,3	101,2	753,4	729,3	96,8
Чернівецька	58,0	53,3	91,9	235,8	226,7	96,1	279,5	274,7	98,3
Чернігівська	49,6	47,2	95,2	441,5	403,3	91,3	280,9	250,1	89,0
ВСЬОГО	3391	2942	86,7	8714	7660	87,9	14071	11557	82,1
області, в яких не проходили воєнні дії	2692	2568	95,4	6212	6040	97,2	7769	7729	99,5
області, в яких проходили воєнні дії	700	374	53,4	2502	1620	64,7	6302	3828	60,7
Усього	3391	2942	86,7	8714	7660	87,9	14071	11557	82,1

Джерело: [18]

Розрахунки демонструють, що в областях, в яких проходили воєнні дії, суттєво скоротилася жива маса тварин реалізованих на забій на 46,6 % (найбільше у Харківській області на 62,0 % та Запорізькій на 55,7 %, не враховуючи Донецьку та Херсонську за відсутності даних). Виробництво молока на 35,3 %, яєць на 39,3 %. Однак, аналіз отримав позитивні показники в деяких регіонах по:

- збільшення живої маси у Тернопільській на 3,1 %, Полтавській на 2,6 %, Хмельницькій на 2,4 % та Вінницькій області на 0,8 %;
- збільшення виробництва молока у Тернопільській на 5,9 %, Хмельницькій на 2,9 %, Кіровоградській на 1,6 %, Рівненській на 1,5 % та Черкаській на 1,2 %;
- збільшенню виробництва яєць у Хмельницькій на 21,9 %, Полтавській на 15,1 %, Рівненській на 4,9 % та Львівській на 0,5 %.

Загальновідомо, що виробництво продукції тваринництва є важливим чинником, від якого залежать обсяги споживання продовольства населенням країни (табл. 4), тому наступним етапом дослідження було визначити середні темпи приросту споживання продукції тваринництва для подальшого повоєнного відновлення.

Розрахунки демонструють, що у 2022 р. проти 2018 р. зросло споживання м'яса на 2,5 % (2022 до середнього 2018-2021) при середньорічних темпах приросту на 0,1 % (1,001), свинини відповідно на 4,5 % і 0,9 % (1,009), м'яса птиці –7,5 % і без змін (1,000), молока – на 0,2 % і 0,6 % (1,006). Зменшено споживання м'яса великої рогатої худоби – на 7 % і 0,9 % (0,991), інші види м'яса – на 6,6 % і 3,9 % (0,961), яєць – на 6,1 % і 0,4 % (0,996) [5]. Закладені довоєнні темпи приросту споживання продукції тваринництва показують позитивні показники, але це відбулось за рахунок скорочення населення, що спостерігалась і у воєнний рік.

Таблиця 4

Споживання продукції тваринництва населенням України, кг на особу
за рік

Продукція	Рік				Середнє 2018- 2021	Середній темп приросту	2022	2022 у % до:	
	2018	2019	2020	2021				2021	серед- нього 2018-2021
М'яса та м'ясних продуктів, всього	52,8	53,6	53,8	53,0	53	1,001	54,6	103,1	102,5
у тому числі:									
м'яса ВРХ	7,5	7,7	8,5	7,3	8	0,991	6,4	88,1	83,0
свиней	19,4	19	21,1	19,9	20	1,009	20,7	104,2	104,5
птиці	25	26	23,8	25,0	25	1,000	26,8	107,2	107,5
Інші види м'яса	0,9	0,9	0,5	0,8	1	0,961	0,6	80,8	83,4
Молока, кг за рік	197,7	200,5	201,9	201,5	200	1,006	200,9	99,7	100,2
Яєць, шт. за рік	275	282	278	272	277	0,996	260	95,6	93,9

Джерело: [18]

Потрібно звернути увагу, що фактичне споживання продукції тваринництва не відповідає науково-обґрунтованим нормам населенням країни (табл. 5). Дослідження звернуло увагу, на якому рівні забезпечення раціональної норми споживання продукції тваринництва у воєнний період.

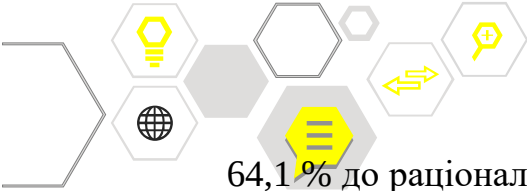
Таблиця 5

Забезпечення раціональної норми споживання продукції тваринництва
в Україні, кг на особу

Продукція	Норма, кг	Фактичне споживання, кг		% забезпеченої норми у:	
		2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.
М'ясо та м'ясні продукти (забійна вага)	85,3	53,0	54,6	62,1	64,1
у т.ч.: ВРХ	28,75	7,3	6,4	25,4	22,4
свиней	33,25	19,9	20,7	59,8	62,4
птиці	21,5	25,0	26,8	116,3	124,7
інші види м'яса	1,8	0,8	0,6	44,4	35,9
Молоко та молочні продукти	380	201,5	200,9	53,0	52,9
Яйця, шт.	300	272	260	90,7	86,7

Джерело: [11]

Під час бойових дій не вдається забезпечити норми споживання по м'ясу. У 2022 р. з розрахунку на 1 особу спожито 54,6 кг м'яса всіх видів або

64,1 % до раціональної норми споживання, у тому числі м'яса великої рогатої худоби 6,4 кг (22,4 %), свиней – 20,7 кг (62,4 %), інші види м'яса – 0,6 кг (35,9 %), молока та молочних продуктів – 200,9 кг (52,9 %) і яєць – 260 штук (86,7 %). Перевищена норма споживання м'яса птиці – 26,8 кг (124,7 %) [8].

Основним завданням галузі тваринництва є отримання максимального виходу продукції зі збереженням продуктивного здоров'я тварин.

Насамперед, найкращому прояву їх генетичного потенціалу сприяють належний догляд та утримання, збалансована й повноцінна годівля. Однак, у реальних умовах деяких тваринницьких господарств підвищується сприйнятливість тварин до захворювань, що призводять до розвитку дисбактеріозів та імунodefіцитів, які впливають на їх продуктивність та збереженість [6].

У 2024 р. очікується падіння рентабельності всіх видів тваринницької продукції, оскільки витрати зростатимуть швидше, ніж ціни на кінцевий продукт (рис. 1).

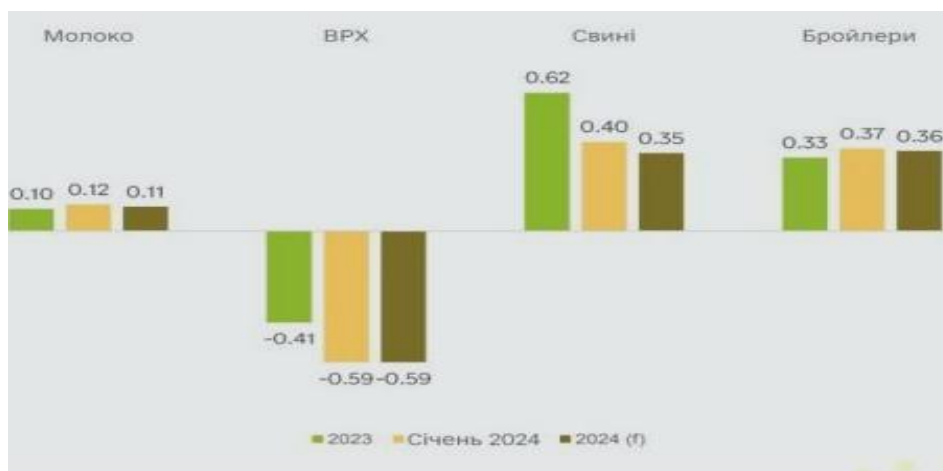
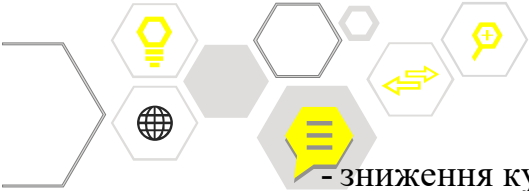

Рис. 1 Середня прибутковість/збитковість основних видів продукції тваринництва, USD/т [15]

Основні тенденції, закладені в прогнозі:

- зростання вартості кормів через подальшу стабілізацію цін на зернові та олійні культури на внутрішньому ринку України;
- зростання вартості електроенергії;
- девальвація гривні;

- зниження купівельної спроможності українців.

Для розвитку галузі тваринництва є декілька важливих складових – це корми, менеджмент та генетика.

Збільшення доданої вартості продукту за рахунок переробки також може забезпечити стабільний прибуток. Наприклад, «МП Агроторговий дім» у місті Тараща, що на Київщині, до повномасштабного вторгнення РФ експортувало велику рогату худобу через порти на Близький Схід живою вагою. Під час ведення бойових дій і блокуванні українських портів, власники підприємства вирішили зробити ставку на переробку, виготовлення та експорт продуктів з доданою вартістю – м'яса телятини та яловичини: доступних, охолоджених, заморожених, вакуумованих субпродуктів. Для реалізації проекту було залучено \$15 млн інвестицій з Лівану та Ємену [16].

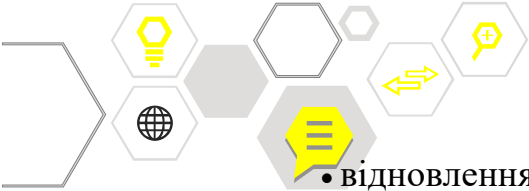
В результаті, на підприємстві запровадили вертикальну аргентинську технологію обвалювання, яка дозволила мінімізувати контакт м'яса з людиною. Встановлено оптимальний температурний режим до $+4^{\circ}\text{C}$, а також впроваджено вакуумування продукції в пакетах Sildair. Застосування шокового заморожування м'яса за температури -38°C дозволило скоротити термін заморожування і зберегти структуру продукту.

Керівництво підприємства впевнене, що нове обладнання забезпечить повний цикл виробництва готових напівфабрикатів з телятини і яловичини, враховуючи світові технології та створить додану вартість [13].

Нині, у Мінагрополітики розробляють Концепцію Державної цільової економічної програми розвитку тваринництва на період до 2033 р., основна мета якої – створення умов для успішного розвитку галузі з дотриманням норм і практик Євросоюзу, розширення експортного потенціалу [14].

Насамперед, важливо забезпечити потреби українців якісною і безпечною продукцією, збільшити виробництво продукції з доданою вартістю, підвищувати конкурентоспроможність сектору.

Основні ідеї Концепції наступні [12, 19]:

- відновлення тваринництва шляхом визначення пріоритетних напрямів стимулювання збільшення поголів'я сільськогосподарських тварин, зокрема великої рогатої худоби;

- сприяння розвитку великотоварного індустріального виробництва продукції тваринництва;

- підтримку орієнтації фермерських господарств на виробництво продукції тваринництва;

- надання підтримки розвитку на кооперативних засадах господарств населення, які здійснюють виробництво тваринницької продукції;

- сприяння розвитку сімейних фермерських господарств.

На нашу думку, потрібно звернути увагу на обліково-аналітичний та аудиторський напрямок розвитку тваринництва, де облік є інформаційною базою та знаряддям контролю одночасно на всіх етапах виробництва і збуту готової продукції в умовах перебудови господарського механізму.

Створення концепції обліку, а також аудиту підпорядковане завданням і умовам управління в цілях введення та підвищення ефективності внутрішньогосподарського розрахунку. Присутність концепції обліку необхідно поєднувати методологічні та координаційні його нюанси у повній відповідності до галузі. Посилаючись на галузеві основи важливо, щоб облік брав до уваги характерні риси технологічні процеси і організації певного виготовлення. Контроль здійснюється для забезпечення обліку, що тісно пов'язаний з ним. На організацію і технологію виробництва суттєво впливають галузеві особливості тваринництва, а отже і на структуру бухгалтерського обліку [20].

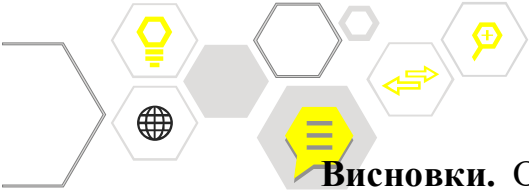
З метою удосконалення управління виробництвом продукції та спрощення обліково-аналітичних процедур на сільськогосподарських підприємствах використовуються нові методи і сучасні технічні засоби. Насамперед, це пов'язано з реконструкцією технічної і інформаційної бази на основі введення автоматизованої системи обліку, контролю і аудиту.

На даний час існує безліч проєктів, які дозволяють автоматизувати будь-який окремий процес в обліку. На нашу думку, потрібно виділити програмні продукти компанії AgriAnalytica, які по суті стали в даний період стандартом в області комп'ютеризації бухгалтерського обліку та ідеально підходять для автоматизації обліку продукції тваринництва. Застосування даної програми на сільськогосподарських підприємствах значно полегшить обліково-аналітичні процедури та стане кроком у напрямку оптимізації та підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва [1].

Управління виробництвом продукції тваринництва в сучасних умовах господарювання вимагає не лише якісної інформації, на основі аналізу якої надалі будуть приймати управлінські рішення, а також безперервний її збір та моніторинг в обліково-аналітичній системі. Під час кризи важливо отримувати оперативну інформацію про стан бізнесу для прийняття рішень, у зв'язку з цим виконуються завдання, які забезпечують розумну та обмежену впевненість, аналіз та підготовку звітів щодо окремих показників фінансової звітності, складеної за національними та міжнародними стандартами [17]. Провідником, що забезпечує якість та повноту відображення інформації про внутрішні процеси та прийняття управлінських рішень, виступає система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю (аудиту). Система забезпечує деталізованою інформацією всіх користувачів про об'єкти обліку та виробничі процеси, а також, представляє можливість проведення оцінки точних характеристик продукту та доходу, отриманого у звітному році, внаслідок господарської діяльності.

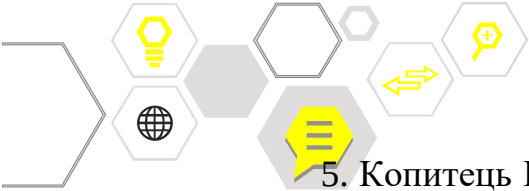
Ведення аудиторських процедур дозволяє здійснювати безперервний моніторинг операцій, що відбувається всередині бізнес-процесу та виконується в оцінці якості продукції тваринництва. Результатом ефективної чинної системи внутрішнього контролю у сільськогосподарській організації служить відсутність помилок та спотворень, розкрадань, дотримання вимог технологічного процесу, виконання стандартів чинного законодавства та досягнення цілей організації.

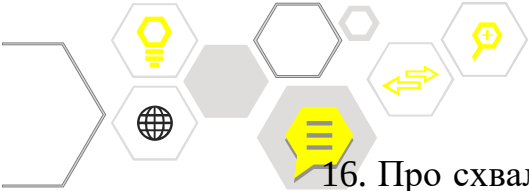
Висновки. Отже, незважаючи на активні бойові дії, закладені темпи приросту виробництва продукції тваринництва, залишають надію на відновлення галузі. Припинення війни на території нашої держави та світова допомога повинно позитивно вплинути на вихід галузі тваринництва з затяжної кризи. Її подолання змусить шукати нові способи роботи, переорієнтувати свою діяльність, змінювати стратегії маркетингу та взаємодіяти зі споживачами. Не остання місце буде відігравати уряд України у надання підтримки, щоб забезпечити стабільність і відновлення галузі. Також вихід з кризи буде залежати: від конкретних умов кожного регіону, зміни у споживчому попиті, проблем з ланцюгом постачанням сировини та обладнання тощо.

Список використаних джерел:

1. Khomovyi S. M., Svynous I. V., Tomilova-Yaremchuk N. O., Khomovyi M. M., Lytvynenko V. S. Development of the digital economy in the accounting and management system of agricultural enterprises in Ukraine and the world. The 16th International scientific and practical conference «Modern directions of scientific research development» (September 7-9, 2022) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2022. pp. 261-270.
2. Березівський П. С. Організація, прогнозування та планування АПК: навч. посіб. Львів: Магнолія Плюс, Видавець СПД ФО В. М. Піча, 2016. 443 с.
3. Впродовж 2024 р. в Україні планують прийняти концепцію розвитку тваринництва. URL: <https://www.growhow.in.ua/vprodovzh-2024-r-v-ukraini-planuiut-priyniaty-kontseptsiiu-rozvytku-tvarynnytstva/>.
4. Кононенко Ж.А., Ходаківська Л.О., Грибовська Ю.М. Економічна інформація як інструмент управління підприємством. Modern Economics. 2020. № 19. С. 83–87. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/19-2020/kononenko.pdf>.

5. Копитець Н. Г. Функціонування системи збуту продукції скотарства: теоретико-практичний аспект : [монографія]. К.: ННЦ ІАЕ, 2017. 210 с.
6. Кундря-Висоцька О. П., Любенко А. М., Рудницька О. В. Праксеологічна грамати́ка дій у розвитку сучасної обліково-аналітичної системи у контексті забезпечення інформаційних запитів. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2019. Том 2. Випуск 29. С. 178 – 187.
7. Лагодієнко В. В. Розвиток агропромислового виробництва: регіональні особливості : [монографія]. Львів: ІРД НАН України, 2017. 292 с.
8. Лупенко Ю. О., Кропивка М. Ф.. Аграрний устрій в Україні. Наукове видання / за ред. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021 р. С. 64.
9. Лупенко Ю. О.. Формування перспективної моделі сільського господарства України. Економіка АПК. 2021р. С. 14.
10. Майовець Є. Й. Теорія аграрних відносин : Навч. посіб. К.: ЦНЛ, 2015. 276 с.
11. Месель-Веселяк В. Я. Методичні рекомендації щодо формування регіональних виробництв у м'ясопродуктовому підкомплексі. К.: ННЦ ІАЕ, 2016. 71 с.
12. Оцінка перспектив та можливостей для агропромислового комплексу України в наслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом». Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1633/> (дата звернення: 03.07.2024).
13. Пархомець М.К. Підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах. *Інноваційна економіка*. 2021. № 2 [21]. С.57 – 64.
14. Постанова Президії Національної академії аграрних наук України «Концептуальні засади розвитку тваринництва до 2033 року». URL: <http://naas.gov.ua/upload/iblock/e62>.
15. Прибутковість тваринництва у 2024 році знизиться – прогноз. URL: <https://kurkul.com/news/35317-pributkovist-tvarinnitstva-u-2024-rotsi-znizitsya--prognoz>

16. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 10.07.2019 № 526-р Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>. (дата звернення: 15.07.2024).

17. Пуцентейло П. Р. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Інноваційна економіка. 2015. № 3. С. 228-233.

18. Статистичний збірник «Україна у цифрах» за 2022 р. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

19. Той, хто зараз піде у тваринництво, не прогадає. Чи дійсно це так? URL: [https:// latifundist.com/spetsproekt/1056-toj-hto-zaraz-pide-u-tvarinnitstvo-ne-progadaye-chi-dijsno-tse-tak](https://latifundist.com/spetsproekt/1056-toj-hto-zaraz-pide-u-tvarinnitstvo-ne-progadaye-chi-dijsno-tse-tak).

20. Томчук, В., Капула, І. Проблеми розвитку аграрного сектору економіки України на шляху євроінтеграції. Економічний аналіз. Том 33, № 3 2023 року. с. 171. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5833> (дата звернення: 17.07.2024).